



POZERAŤ *a* VIDIEŤ

Marián Gavenda



PERFECT

POZERAŤ *a* VIDIEŤ





Marián Gavenda

POZERAŤ *a* VIDIEŤ



PERFEKT

Text and Photographs © Marián Gavenda
Design © Veronika Sabovčíková
Slovak edition © Perfekt 2017

POZERAŤ *a* VIDIEŤ

Text a fotografie: Marián Gavenda
Grafická úprava a zalomenie: Veronika Sabovčíková, DTP Perfekt
Editorka: Mária Kočanová
Jazyková redaktorka: Mária Sabolová

Vydal Perfekt, a. s., Cukrová 14, 811 08 Bratislava, ako svoju 792. publikáciu.
Rok vydania 2017
Prvé vydanie
Tlač: KASICO, a. s., www.kasico.sk

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Cukrová 14, 811 08 Bratislava,
e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť v kníhkupectve Vojtecha Zamarovského, Karpatská 7,
811 05 Bratislava, alebo na www.perfekt.sk s 30 % zľavou.
Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk, www.dibuk.sk,
www.datart.sk a www.prestigio.sk.

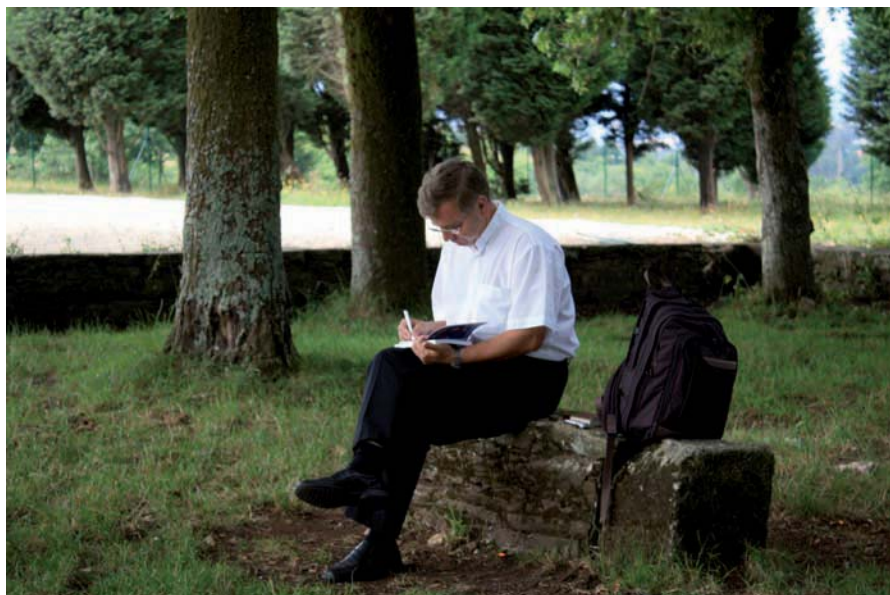
ISBN: 978-80-8046-865-1
www.perfekt.sk

POZERAŤ A VIDIEŤ...

Milí čitatelia,

vítajte v názornej škole videnia! Názov knihy, ktorú ste si už, verím, letmo prelistovali, nie je len slovnou hračkou na prilákanie pozornosti čitateľa. Dvoma jednoduchými slovami by mal vystihnúť, čo je obsahom i zámerom nasledujúcich strán. V nich sa skrývajú konkrétne postrehy autora, s ktorými sa túži podeliť.

Občas ma fotografovanie učilo všímať si, inokedy pozorovanie vyvolalo potrebu zachytiť fotoaparátom. Niekedy bol najskôr text, ku ktorému príležitosť priniesla ilustráciu, inokedy záber, ktorý podnietil úvahu. Na cesty totiž chodievame vždy v osvedčenej trojici. Aj do najodľahlejších kútov sveta beriem dvoch verných spoločníkov: fotoaparát a malý notes na poznámky, ktorý som nazval *Epifánky*. Snažil som sa doň poznačiť tu a teraz – to, čo som si práve všimol alebo čo mi prebleslo mysl'ou.



Úvahu o euro-mostoch som písal priamo pod rímskymi mostami, tatranské epizódky na horských chatách alebo po túre v niektorej z tatranských kaviarničiek. Nespočetné podnety som si zapisoval vo vlaku, v staničných čakárňach, ale aj v chrámoch a na posvätných miestach. Najdôležitejšou pohnútkou *zdieľania* jednotlivých perličiek alebo esejí je ponúknuť čitateľovi prostý návod, ako možno pozerat' na veci ľudským zrakom a vidieť v nich a za nimi aj to, čo je očami neviditeľné. Mystici hovoria o „zraku srdca“. Pre toho, kto si ho osvojí, sa život stane nepomerne bohatším a krajším, a to aj v tých najbežnejších okolnostiach. Naša doba je označovaná ako epocha vizuálnej kultúry, niektorí namietajú, že skôr nekultúry. Záplava obrazových vnemov spôsobuje, že nestíhame na ne ani len pozerat', nieto ešte uvažovať nad tým, čo vidíme. Dovolím si môj osvedčený recept. Kto sa naučí vidieť srdcom, tomu sa profánne a posvätné začne tajomne prelínať. Pozorovanie sa mení na videnie a videnie je premostením do kontemplácie. Kontemplácia nás už vnútorne premieňa. Obraz má moc preniknúť nielen do tela, ale prostredníctvom fantázie i do duše. Vo fotografii sa deje to, čo v kontemplácii. Je zaujímavé, že dávno predtým, ako bola objavená fotografia, sa výraz „*fotografovať*“ objavil u Filothea Sinajského, byzantského autora z 12. storočia. Vyjadruje ním, čo sa deje, keď duša kontempluje Krista. Citujem: „Uchovávajme si so všetkou pozornosťou zrkadlo duše, v ktorom sa obyčajne vtlača a fotografuje (*photeinographēin*) Ježiš Kristus, Božia múdrosť a Božia moc.“

Prajem vám, milí čitatelia, účinné zavanutie Ducha, aby sa jednoduché slová i zábery v knihe, aj tie, ktoré si sami začnete všímať, stali zrkadlom celého neba.

Autor





SPOLU PREŽIJEME

Často prechádzam popri petržalskom Chorvátskom ramene. Kl'ukať sa stredom niekdajšej betónovej džungle. Keď pozerám na fotky zo staveniska najväčšieho slovenského sídliska a porovnám ich s dnešným pohľadom z balkóna, s vd'akou žasnem, ako ho pol'udštili stromy, ktoré tu medzičasom vyrástli. Z chodníka po oboch stranách „kanála“ – ako ho tunajší familiárne volajú – možno z bezprostrednej blízkosti sledovať hniezdenie labutí a rast ich mlád'at, hravé divé kačice, a keď je pokojná hladina, aj ryby a bohatý vodný svet. Kedykoľvek tade idem, prírodná atmosféra uprostred panelákov mi vskutku pohľadza dušu. Pri jej obdivovaní mi napadlo slovo „orniteológia“, lebo vitalita vodného vtáctva dokonale odráža božské črty ich Stvoriteľ'a.

V mrazivom januári život na „kanáli“ opäť prekvapil. Už cez Vianoce začalo vodné rameno rýchlo zamrzáť. Istý čas sa ešte udržala nezamrznutá plocha pod mostom. Labute, kačice, čajky a ostatné vtáctvo sa spontánne stiahli sem. O dva dni som videl, že už aj pod mostom je hladina pokrytá hrubým ľadom, na ktorom chlapci veselo hrali hokej. „Čo si v tejto zime počnú labute?“ robil som si starosti. Odpoveď som uvidel o pár metrov ďalej. Na istom mieste si uprostred ľadovej plochy uchránili obrovský kruh nezamrznutej vody. Ako sa im to podarilo? To som zistil po krátkom pozorovaní ich húževnatosti. Časť z nich usilovne plávala po obvode veľkého vodného kruhu a rozvírovaním i svojím teplom bránila vode zamrznúť. Labute v kruhu oddychovali a chystali sa vystriedať tie, čo mali službu. Krúžili tak bez prestávky vo dne i v noci. Pokojne trpeli medzi sebou aj divé kačky, čajky a ostatné vtáctvo, s ktorými si za bežných okolností občas skočia do peria. Keby zostali rozptýlené, zamrznutá plocha by ich načisto odrezala od vody. Núdza a pud

sebazáchovy ich prinútili spojiť sa a spoločne si uchrániť životodarný priestor.

V neosobnej izolácii a chlade medzil'udských vzťahov konzumno-egoistickej kultúry dávajú tiché labute ľudským spoluobyvateľom Petržalky, a nielen im, silnú lekciu. Neprežijeme, ak si k sebe nenájdeme cestu, ak sa nezomkneme a nebudeme si navzájom pomáhať. Morálne ideály väčšina síce uznáva a stotožňuje sa s víziou „Európy hodnôt“. Ale to len dovtedy, kým sa netreba zriecť svojho prospechu, svojich nárokov a svojho pohodlia. Za touto čiarou nastáva krátky boj a najčastejšie víťazí voľba tej „najvznešenejšej slobody“ – dobré je to, čo vyhovuje mne. Uznávaný sociológ Zygmunt Bauman po celoživotnom bádaní dospel k presvedčeniu, že až vtedy, keď si ľudstvo a jednotlivci uvedomia, že ide o ich prežitie alebo zánik, až vtedy, keď to nimi otrasie, začnú uplatňovať princípy solidarity, chrániť si životné prostredie, prírodné zdroje i zdravšiu ľudskú atmosféru. Žiaľ, je to tak. Koho nepresvedčí morálny imperatív znútra, toho musia dotlačiť vonkajšie okolnosti.

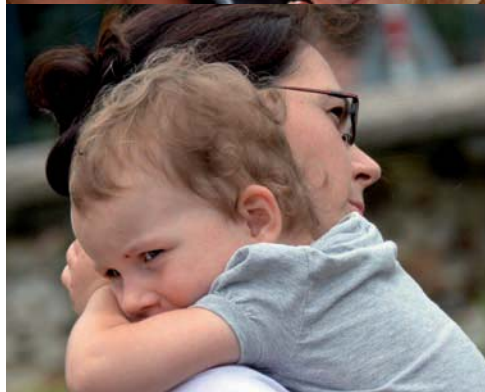
Labute pri zamrznutom Chorvátskom ramene takéto dilemy netrápia. Keď ich postihne treskúci mráz, zomknú sa a obetavo čelia jeho sile v pozoruhodnej harmónii, a to tak, že striedajú pokojný spánok s usilovnou prácou. Dokonca aj iným dovoľia podieľať sa na výsledku ich úsilia. Túto lekciu z „orniteológie“ možno zakončiť parafrázou biblických slov: „Ak budete mlčať, labute budú hovoriť.“



NEŠŤASTNÍ VLCI

Svojho času sa v bratislavskom evanjelizačnom dome Quo Vadis organizovali komorné stretnutia umelcov zamerané na rôzne aktuálne témy. Na jednom z nich sme čítali úryvok z *Listu Jána Pavla II. umelcom*. Po krátkom zamyslení sa prítomní mohli podeliť o svoje názory a skúsenosti.

Medzi prvými sa ujala slova staršia pani učiteľ'ka. Asi nevedela, čo je náplňou týchto posedení. Nuž v duchu biblického „z plnosti srdca hovoria ústa“ spustila svoj žalospev o nevychovanosti a nevychovatel'nosti dnešných detí. „Neuznávajú žiadnu autoritu, nič im nie je sväté, nič ich nezaujíma... sú roztopašné, drzé... a naozaj by sa tu malo niečo robiť...“ Využil som moment na nádych a zahamoval ju otázkou: „Pani učiteľ'ka, mohol by som vám oponovať jednou epizódkou?“ A hneď som ju aj rozpovedal: „Učiteľ'ka v škole oslovila deti: ‚A teraz vám poviem rozprávku o zlom vlkovi...‘ Vzápätí sa prihlásil Janko a súcitne namietol: ‚Pani učiteľ'ka, neexistujú zlí vlci, len vlci nešťastní...‘“



Našej mentorujúcej pani učiteľ'ke očividne unikla pointa. Po chvíli čakania, čo poviem ďalej, pokračovala jej slovná lavína o nevychovanosti a nevychovatel'nosti dnešných detí a o tom, že by sa tu malo čosi robiť. Mal som chuť jej na to ešte všeličo povedať, ale žiačikova odpoveď o nešťastných vlkoch vlastne vyjadrila všetko.

Zato sám sa k tejto myšlienke často vraciam, zvlášť vtedy, keď cestujem mestskou dopravou a pozorujem to bezohľadné tlačenie sa, aroganciu, nemiestne vystatovanie, nevšímavosť, bezduchý pohľad a keď sa aj mňa zmocňujú pochybnosti, čo s touto „zvlčenou“ a prázdnu generáciou robiť.

Nejestvujú zlí vlci, len vlci nešťastní... Staré i moderné pedagogické metódy sa potom nutne mňajú cieľ'a. Vlkov netreba krotiť, upútavať ich pozornosť, uspávať... Predovšetkým sa usilujme liečiť ich nešťastie. Prvým krokom je porozumenie. Druhým krokom je praktický záujem. Nám nemôže byť ľahostajné, ako žijú tí druhí. Vyjdime z našich rodinných „giet“, v ktorých sa snažíme dobre vychovať vlastné deti. Pozvime k sebe aj tie od susedov, možno z rozvrátenej rodiny. Ak si aj pre ne nenájdeme čas, lásku a porozumenie, tak nám ho aj s úrokmi zoberú o pár rokov, keď ako díleri drog či pouliční gauneri budú ohrozovať naše „dobré a slušné deti“. Nemôžu za to, v akom prostredí vyrastajú, a my máme veľ'kú šancu láskou a pochopením zvrátiť ich osudy k dobremu. A keď nás pochyťí chuť lamentovať, možno nás zadrží myšlienka, že nejestvujú zlí vlci, len nešťastní.



ČAS, VODA A MRÁZ

Voda a mráz, to je kombinácia, z ktorej stavbárom naskakuje husia koža. Právom. Stačí zopár kvapiek a pár stupňov pod nulou a opadáva omietka, praská betón. Ale môže to byť aj tvorivá kombinácia. V Tatranskej Polianke je medzi Cestou slobody a stanicou tatranskej električky malá fontánka. V lete si nenápadný stĺpik vody sotva kto všimne. V zime sa tu zdržiavajú turisti a zastavujú autá. Skromnú fontánu mráz pretvorí do nevídanej krásy, ktorá upútava pohľad okoloidúcich. Z postupne namrzajúcej vody vyrastie niekoľkometrový ľadový monument. Je dutý, a keď ním presvitá slnko, táto obrovská masa ľadu s nádhernou krištáľovou štruktúrou pôsobí priam étericky. V uzatvorenom priestore je mrznúca voda ničivá, na chodníku je nebezpečná, no na voľnom priestranstve vytvára jedinečné tvary.

Ukryva paralelu života. Ľadové vzťahy a kvapky potu a slz, symbolov námahy a bolesti, vnímame ako niečo, čo znepokojuje a ničí náš život. Ale ak tieto dva živly dokážeme slobodne prijať, transformujú sa ohromujúce tvary. Aj ony podobne ako zamrznutá fontána potrebujú voľný rozptyl, utváraný slobodnými rozhodnutiami a trpezlivým úsilím, príkladníkom kvapky ku kvapke, vytrvalým napredovaním z kroka na krok.

Životná skúsenosť nás presviedča, že všetko zlé môže poslúžiť na dobré. Neúspechy, zloba druhých a údery osudu sa tiež môžu stať stavebným materiálom. Poväčšine sa im nemôžeme vyhnúť, máme však šancu premeniť ich. Neobyčajný monument, ktorý každú zimu vyrastie súčinnosťou vody, mrazu a času v Tatranskej Polianke, vydáva o tom presvedčivé svedectvo.



LEKCIA Z METRA



Dlhé pohyblivé schody na Vittorio Emanuele, na zastávke rímskeho metra. Na vedľajšom eskalátore, ktorý tiež smeruje nadol, mi padne pohľad na dvoch mladých ľudí. Vymieňajú si horúce bozky. Dievča vidím z profilu, druhú postavu s vlasmi zviazanými do copu len od chrbta. Schody, na ktorých sa nachádzam, sú voľnejšie, môžem po nich kráčať, a tak sa rýchlejšie posúvať. Viac sa pozerám pod nohy, ale periférne vnímam aj náruživý pár. Ako som prechádzal povedľa, namiesto pohoršenia som si vydýchol, že postava s copom nebola tiež dievča.

Keď som bol kúsok pred nimi, začul som za sebou, ako im niekto dôrazne vyčíta, že intimita patrí domov – „fare amore a casa“, nie do metra. Otáčam sa. Obieha ich nahnevaný a pobúrený asi tridsaťročný Arab. Mladí sa mu škeria za chrbtom, mierne vyjavení z toho, čo také mu asi môže prekážať...

Naraz sa všetci stretneme. Muž v turbane čaká na metro tým istým smerom, ako idem ja i mladá dvojica. Prechádza sa medzi podlúbiami a v ruke trochu nervózne žmolí svoj moslimský „ruženec“. Potom sa odhodlane nadýchne a opäť sa priblíži k dvojici. Síce už pokojnejšie, ale stále veľmi dôrazne im vyčíta ich správanie. Mám obavy, či sa situácia nevyhrotí. Múdrejší ustúpi, Arab odchádza.

Uvažujem nad malým incidentom a všímam si tváre vo vozni metra. Málo z nich je európskych, aj z toho sú mnohí len turisti, domorodých Rimanov je najmenej. A to nie sme na medzinárodnom letisku! Afrika, Ázia, Oceánia, India, šikmookí, tmavookí, veľkookí tvoria väčšinu cestujúcich, mnohí z krajín, ktoré nie sú kresťanské. Trochu sa hanbím. Moslim sa pohoršil, napomenul, vysvetlil. Pre kresťanov bolo všetko normálne. A ja ako kňaz som zostal miło prekvapený, že sa objímajú chlapec a dievča. To ma uspokojilo, akoby ostatné bolo v poriadku. Iste, nešlo o morálny škandál. Len mi zarezovalo, či tolerancia je vždy osožná. Na vydýchaný vzduch si človek ľahko privykne. To musí prísť niekto zvonku, kto hneď od dverí povie: „Ľudia, otvorte okná a vyvetrajte si!“

